

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτωνος Πρωταγόρας, Ενότητα 4(322A-323A)

- 1) «Οὔτω δὴ παρεσκευασμένοι...δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί»: Να μεταφραστεί το απόσπασμα αυτό. **Μονάδες 10**
- 2) «Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοῦς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἰδρῦεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῆ τέχνη»
- 1) Ποια θεωρία διατυπώνει ο Πρωταγόρας για την εμφάνιση και την ανάπτυξη της θρησκείας και πώς αυτή συσχετίζεται με τις γενικότερες αντιλήψεις του περί θεῶν;
 - 2) Ποια είναι η άποψη που εκφράζει ο Πρωταγόρας σχετικά με τη γλώσσα; Συμφωνεί με την αρχαία παράδοση η άποψή του;
 - 3) Πώς λειτουργούν στο συγκεκριμένο χωρίο τα επιρρήματα «πρῶτον» και «ἔπειτα»;
- Μονάδες 18**
- 3) «ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σώζεσθαι κτίζοντες πόλεις»: Να συγκρίνετε την άποψη που εκφράζει εδώ ο Πρωταγόρας για τη συγκρότηση κοινωνιών με την αντίστοιχη του Αριστοτέλη(Πολιτικά, Ενότητα 12): «..Όλα αυτά κάνουν φανερό ότι η πόλη ανήκει στην κατηγορία των πραγμάτων που υπάρχουν εκ φύσεως και ότι ο άνθρωπος είναι ένα ον προορισμένο από τη φύση να ζει σε πόλη (πολιτικόν ζῶον)». **Μονάδες 12**
- 4) Με ποια λέξη του κειμένου έχουν ετυμολογική συγγένεια οι ακόλουθες : ευνομία, αυτοάνοσο, διάκοσμος, ἀφθαρτος, διασκέδαση, σχήμα, ὀλεθρος, διανομή, κατοικία, τόκος . **Μονάδες 10**
- 5) Τι γνωρίζετε για τη μέθοδο του σχολιασμοῦ ποιητικῶν κειμένων που χρησιμοποιεῖ ο Πρωταγόρας; **Μονάδες 10**

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ (Πλάτωνος, Κρίτων 45 c-d)

A. ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἔτι δὲ, ὦ Σώκρατες, οὐδὲ δίκαιον μοι δοκεῖς ἐπιχειρεῖν πρᾶγμα, σαυτὸν προδοῦναι, ἐξόν σωθῆναι. Καὶ τοιαῦτα σπεύδεις περὶ σαυτὸν γενέσθαι, ἅπερ ἂν καὶ οἱ ἐχθροὶ σου σπεύσαιεν τὲ καὶ ἔσπεισαν σε διαφθεῖραι βουλόμενοι. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς υἱεῖς τοὺς σαυτοῦ ἔμοιγε δοκεῖς προδιδόναι, οὓς σοι ἐξόν καὶ ἐκθρέψαι καὶ ἐκπαιδεῦσαι οἰχῆσαι καταλιπών. Καὶ τὸ σὸν μέρος, ὃ τι ἂν τύχῃσιν, τοῦτο πράξωσιν. Τεύξονται δὲ, ὡς τὸ εἶκος, τοιούτων οἷα περ εἴωθε γίγνεσθαι ἐν ταῖς ὀρφανίαις περὶ τοὺς ὀρφανούς. Ἦ γὰρ οὐ χρή ποιεῖσθαι παῖδας ἢ ξυνδιαταλαιπωρεῖν καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα.

(Πλάτωνος, Κρίτων 45 c-d)

Σπεύδω = επιδιώκω, το σον μέρος = ὄσο εξαρτάται ἀπὸ ἐσένα

Β. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Να μεταφράσετε το παραπάνω κείμενο.

20 μονάδες

2. Να γραφούν οι παρακάτω γραμματικοί τύποι:

προδοῦναι:	το ίδιο στον παρακείμενο
Ἐξόν:	γ' ενικό οριστικής μέλλοντα
βουλόμενοι:	απαρέμφατο αορίστου
Ἐπιχειρεῖν:	β' ενικό προστακτικής ενεστώτα
Οἰχήσει:	γ' ενικό οριστικής παρατατικού
Δίκαιον:	ίδιος τύπος στον υπερθετικό
Σαυτόν:	γενική πληθυντικού ίδιου γένους στο α' πρόσωπο
Υἱεῖς:	γενική πληθυντικού
Παῖδας:	κλητική ενικού
Τούτον:	γενική πληθυντικού θηλυκού γένους

10 μονάδες

3.

1) Να αναγνωριστούν συντακτικά οι υπογραμμισμένες λέξεις του κειμένου.

5 μονάδες

2) «ἔτι δὲ, ὦ Σώκρατεςσωθῆναι»: Να μεταφέρετε τον παραπάνω ευθύ λόγο σε πλάγιο με εξάρτηση Ἰκρίτων ἔφη'.

5 μονάδες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1) «Με αυτά, λοιπόν, τα μέσα εφοδιασμένοι οι άνθρωποι κατοικούσαν στην αρχή διασκορπισμένοι, πόλεις όμως δεν υπήρχαν· κατασπαράσσονταν, λοιπόν, από τα θηρία γιατί ήταν από κάθε άποψη πιο αδύναμοι από αυτά και οι τεχνικές γνώσεις ήταν βέβαια βοηθός τους καλός για την ανεύρεση της τροφής, ανεπαρκής όμως για τον πόλεμο με τα θηρία-γιατί δεν κατείχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, μέρος της οποίας είναι η πολεμική τέχνη-ζητούσαν λοιπόν να συγκεντρώνονται και να σώζονται χτίζοντας πόλεις· κάθε φορά λοιπόν που συγκεντρώνονταν, αδικούσαν ο ένας ο ένας τον άλλο, επειδή δεν είχαν την πολιτική τέχνη, με αποτέλεσμα να διασκορπίζονται και να απειλούνται πάλι με αφανισμό. Ο Δίας, λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί ολόκληρο, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους και το σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να εξασφαλίσουν και την τάξη στις πόλεις και να αποτελούν τους συνεκτικούς δέσμους φιλίας ανάμεσα στους ανθρώπους.»

2)

1) Σε αυτό το απόσπασμα του μύθου ο Πρωταγόρας αναφέρεται στη γένεση της θρησκείας. Υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος από όλα τα ζωντανά πλάσματα πίστεψε στους θεούς λόγω της συγγένειάς του με αυτούς (διά τήν τοῦ θεοῦ συγγένειαν). Φυσικά, η συγγένεια του ανθρώπου με το θεό δεν εννοείται κυριολεκτικά. Πρόκειται για πνευματική ή πολιτισμική συγγένεια η οποία οφείλεται, σύμφωνα με το μύθο, στα θεϊκά στοιχεία που απέκτησε ο άνθρωπος από τους θεούς, δηλαδή στο πῦρ και στην ἔντεχνον σοφίαν (τεχνικές γνώσεις) και στον τρόπο με τον οποίο τα απέκτησε, δηλαδή τη θεϊκή παρέμβαση και συγκεκριμένα την παρέμβαση του Προμηθέα (ήταν Τιτάνας). Τα στοιχεία αυτά οδήγησαν τον άνθρωπο στην πίστη και στη λατρεία των θεών. Ο

Πρωταγόρας φαίνεται να λογίζεται τη θρησκεία ως ανθρωπολογικό δεδομένο και τη συμπεριλαμβάνει στα πρώτα επιτεύγματα του ανθρώπινου πολιτισμού. Οι άνθρωποι αναπτύσσουν θρησκεία και θρησκευτική τέχνη, δηλαδή αρχίζουν να πιστεύουν στην ύπαρξη θεών και δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την οργάνωση και τέλεση των θρησκευτικών τελετών (χτίσιμο βωμών, κατασκευή αγαλμάτων θεών).

Αυτή η θεωρία του Πρωταγόρα περί γένεσης της θρησκείας προκαλεί εντύπωση, καθώς ο σοφιστής αναφέρεται στους θεούς και φαίνεται να αναγνωρίζει ως έμφυτο το θρησκευτικό συναίσθημα, ενώ ο ίδιος ήταν αγνωστικιστής, δηλαδή αμφέβαλλε για την ύπαρξη θεών. Ωστόσο, η αναφορά του Πρωταγόρα στην πίστη του ανθρώπου για την ύπαρξη θεών μπορεί να δικαιολογηθεί από το συμβολικό χαρακτήρα της μυθικής αφήγησης. Επίσης, μπορεί ο Πρωταγόρας να θεωρεί ότι η λατρεία προσιδιάζει στην ανθρώπινη φύση, αναγνωρίζοντάς την έτσι ως ανθρώπινη ανάγκη, αλλά δεν διατυπώνει καμία θέση σχετικά με την ύπαρξη του αντικειμένου της. Ο Πρωταγόρας εδώ ενδιαφέρεται περισσότερο για την εξήγηση γένεσης του θρησκευτικού συναισθήματος, παρά για το θέμα της ύπαρξης θεών. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι η άποψη αυτή περί γένεσης της θρησκείας είναι πλατωνική και έντεχνα τοποθετείται στο στόμα του Πρωταγόρα.

- 2) Ο Πρωταγόρας, όπως και οι άλλοι σοφιστές, θεωρεί ότι ο γλωσσικός κώδικας δημιουργήθηκε από τον ίδιο τον άνθρωπο, ο οποίος από πολύ νωρίς (τάχυ) άρχισε να μετουσιώνει τους άναρθρους ήχους της φωνής του σε έναρθρους φθόγγους, να τους συνδυάζει, φτιάχνοντας λέξεις και εν συνεχεία προτάσεις. Ο άνθρωπος, δηλαδή, αρχικά μπορούσε απλά να βγάζει άναρθρες κραυγές, όπως τα ζώα. Όμως, επειδή ο άνθρωπος είναι προικισμένος με πνευματικές δυνάμεις (νόηση/λογική) δημιούργησε ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα του πολιτισμού, τη γλώσσα η οποία υπήρξε η αρχή για τα υπόλοιπα μεγάλα έργα του ανθρώπινου πνεύματος. Επομένως, η γλώσσα είναι, σύμφωνα με το σοφιστή, προϊόν ανθρώπινης νόησης και βούλησης, δημιουργήθηκε νόμω και διαμορφώθηκε σταδιακά από τον άνθρωπο με μακροχρόνιες προσπάθειες. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι η σύγχρονη γλωσσολογία συμφωνεί με αυτή τη θέση των σοφιστών, καθώς πρεσβεύει ότι η γλώσσα είναι προϊόν του ανθρώπινου πολιτισμού που συνεχώς εξελίσσεται σύμφωνα με τις ανάγκες της κοινωνίας.

Όμως, η άποψη αυτή του Πρωταγόρα δεν συμφωνεί με την επικρατούσα άποψη της αρχαίας παράδοσης. Στην αρχαιότητα επικρατούσε μία θεοκρατική αντίληψη περί γλώσσας, σύμφωνα με την οποία η γλώσσα είναι φυσικό κτήμα του ανθρώπου δοσμένο από το θεό, δηλαδή ο θεός χάρισε τη γλώσσα στον άνθρωπο, μόλις τον έπλασε. Αυτή η αντίληψη περί θεϊκής προέλευσης της γλώσσας εκφράζει ο Ηρόδοτος στο έργο του «Ἱστορίαι» αναφερόμενος στο πείραμα του Ψαμμήτιχου, βασιλιά της Αιγύπτου, για να διαπιστώσει ποια ήταν η πρώτη γλώσσα των ανθρώπων. Ο Ψαμμήτιχος ανατρέφει δύο βρέφη, χωρίς να ακούσουν ποτέ τους ούτε μία ανθρώπινη λέξη. Όταν αυτά έγιναν δύο ετών μίλησαν, παρά το γεγονός ότι δεν είχαν ποτέ τους κανένα ανάλογο ακουστικό-γλωσσικό ερέθισμα. Έτσι αποδείχτηκε ότι η γλώσσα είναι «φύσει», δηλαδή έμφυτο χαρακτηριστικό του ανθρώπου.

- 3) Ο Πρωταγόρας φαίνεται να υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος πρώτα πίστεψε στους θεούς, κατασκεύασε λατρευτικούς ναούς και αγάλματα και μετά διαμόρφωσε οργανωμένο, έναρθρο λόγο, δηλαδή τη γλώσσα. Όμως, μία τέτοια θεώρηση φαίνεται λογικά αδύνατη. Η χρήση των χρονικών επιρρημάτων «πρῶτον» και «ἔπειτα» δε φανερώνει μάλλον χρονική ακολουθία. Ο Πρωταγόρας αναφέρεται πρώτα στη γένεση της θρησκείας, γιατί αυτή συνδέεται άμεσα με την προγενέστερη αφήγηση, που αποδεικνύει το μερίδιο συμμετοχής του ανθρώπου στη θεϊκή φύση. Θεωρείται λογικό, αφού πρώτα ερμήνευσε τη συγγένεια του ανθρώπου με το θεό, να αναφερθεί στη συνέχεια στη γένεση της θρησκείας. Έτσι, η θρησκεία προτάσσεται λόγω της άμεσης σύνδεσής της με το «θείας μετέσχε μοίρας». Επιπλέον, ο Πρωταγόρας φαίνεται ότι δεν παρουσιάζει τα ανθρώπινα επιτεύγματα με τη χρονική σειρά διαδοχής τους, αλλά με αξιολογική ιεράρχηση, προχωρώντας από τα ανώτερα στα υποδεέστερα: πρώτα τη θρησκεία (ηθικός πολιτισμός), μετά τη γλώσσα (πνευματικός πολιτισμός) και τέλος τα επιτεύγματα του υλικού πολιτισμού. Αυτό αποδεικνύεται και από το

γεγονός ότι η εξεύρεση της τροφής παρουσιάζεται στο τέλος, ενώ σίγουρα αναγκαστικά ο άνθρωπος θα ενδιαφέρθηκε πρωταρχικά γι' αυτήν, προκειμένου να εξασφαλίσει την επιβίωσή του. Επομένως, γίνεται φανερό ότι τα επιρρήματα «πρῶτον» και «ἔπειτα» δεν έχουν χρονική, αλλά μεταβατική σημασία.

- 3) Στο απόσπασμα αυτό από το έργο του Πλάτωνα «Πρωταγόρας» διατυπώνεται η πολιτική θεωρία του σοφιστή Πρωταγόρα περί σύστασης των ανθρώπινων κοινωνιών. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Πρωταγόρας υποστηρίζει ότι οι ανθρώπινες κοινωνίες συνιστούν ένα τεχνητό προϊόν, μία τεχνητή σύμβαση (νόμω) των ανθρώπων, καθώς η αιτία συγκρότησής τους είναι το ένστικτο της αυτοσυντήρησης του ανθρώπου, δηλαδή η ανάγκη του να προστατεύσει την ύπαρξή του από εξωτερικούς κινδύνους και να εξασφαλίσει την επιβίωσή του. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι άνθρωποι, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, δεν είναι πλασμένοι εκ φύσεως να συμβιώνουν σε οργανωμένες κοινωνίες. Αντιθέτως, στη φυσική (προπολιτική/προκοινωνική) κατάσταση, όπου επικρατεί ο πόλεμος όλων εναντίον όλων και υπερισχύει το δίκαιο του ισχυρότερου, οι άνθρωποι ζούσαν διασκορπισμένοι και ήταν εκτεθειμένοι στον κίνδυνο των θηρίων. Αυτό τον κίνδυνο δεν μπορούσαν να τον αντιμετωπίσουν για δύο λόγους. Πρώτον, γιατί ως προς τη δύναμη και τις άλλες σωματικές τους ικανότητες υστερούσαν σε σχέση με τα θηρία. Δεύτερον, γιατί δεν είχαν τα κατάλληλα όπλα για την προστασία τους από τα θηρία, αφού δεν είχαν αναπτύξει την πολιτική τέχνη (δηλαδή την κατάλληλη κοινωνική και πολιτική οργάνωση) μέρος της οποίας είναι η πολεμική τέχνη, η οποία είναι απαραίτητη για την απόκρουση των επιθέσεων των θηρίων. Επομένως, η ανάγκη προστασίας από τα θηρία οδήγησε τον άνθρωπο στην κοινωνική συμβίωση, στη συγκρότηση οργανωμένων κοινωνιών.

Η θέση αυτή του Πρωταγόρα έρχεται σε αντίθεση με τη θέση που διατυπώνει ο Αριστοτέλης στο έργο του «Πολιτικά» ενότητα 12, καθώς η πολιτική θεωρία του τελευταίου στηρίζεται στη φυσιοκρατική αρχή της κοινωνίας. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι οδηγήθηκαν στην οργάνωση κοινωνιών λόγω της έμφυτης (φύσει) ανάγκης τους να συμβιώνουν με άλλους ανθρώπους. Ο άνθρωπος, κατά τον Αριστοτέλη, είναι ένα ον προορισμένο από τη φύση του να ζει σε πόλη (πολιτικόν ζῷον) και η κοινωνία δημιουργείται, για να ικανοποιήσει τις βιοτικές του ανάγκες και να δημιουργήσει έναν ανώτερο πολιτισμό. Επομένως, ο Αριστοτέλης, σε αντιδιαστολή με τον Πρωταγόρα, θεωρεί ότι η πόλη δεν είναι προϊόν σύμβασης (νόμω), αλλά υπάρχει εκ φύσεως (φύσει), γιατί ο άνθρωπος είναι από τη φύση του πολιτικό ον. Γι' αυτό η πόλη προηγείται από τα μέλη της, η οργάνωσή της είναι σύμφωνη με τη φύση και ο στόχος της δεν είναι απλά η διασφάλιση της ζωής, όπως υποστηρίζει ο Πρωταγόρας, αλλά η εξασφάλιση της καλής ζωής.

4)

ευνομία :	νόμον
αυτοάνοσο:	νόσος
διάκοσμος :	κόσμοι
άφθαρτος :	διεφθείροντο
διασκέδαση :	σκεδαννύμενοι
σχῆμα :	ἔχοντες (μετέσχε/εἶχον/μετέχειν)
ὄλεθρος :	ἀπώλλυντο (ἀπόλοιτο)
διανομή :	νενέμνται
κατοικία :	ῥῥκουν/οἰκῆσεις
τόκος :	τεχνῶν

- 5) (βλέπε εισαγωγή σελίδα 57) «Τέλος, έχουμε τη μέθοδο σχολιασμού ποιητικών κειμένων.... στην αλήθεια».

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

1. Και ακόμη, Σωκράτη, μου φαίνεσαι πως δεν επιχειρείς ούτε δίκαιη πράξη, δηλαδή να προδώσεις τον εαυτό σου, αν και είναι δυνατόν να σωθείς. Και επιδιώκεις να συμβούν σε βάρος του εαυτού σου τέτοια, τα οποία ακριβώς

τυχόν και οι εχθροί σου θα μπορούσαν να επιδιώξουν και επιδίωξαν, επειδή ήθελαν να σε εξοντώσουν. Αλλά εκτός από αυτά σ' εμένα φαίνεται ότι και τα παιδιά σου προδίδεις, τα οποία, αν και είναι δυνατόν και να τα αναθρέψεις και να τα εκπαιδεύσεις, βιαστικά (τα) εγκατέλειψες. Και όσο εξαρτάται από εσένα, ό,τι τυχόν τους συμβεί αυτό να πράξουν (: θα γίνουν έρμια της τύχης τους). Και θα τύχουν, όπως είναι φυσικό, αυτά ακριβώς που συνηθίζεται να γίνονται στις ορφάνιες για τα ορφανά. Γιατί ή δεν πρέπει (κάποιος) να κάνει παιδιά ή να ταλαιπωρείται μαζί τους ανατρέφοντάς (τα) και μορφώνοντάς (τα).

2.

προδοῦναι:	προδεδωκέναι
ἔξόν:	ἐξέσται
βουλόμενοι:	βουληθῆναι
Ἐπιχειρεῖν:	ἐπιχείρει
Οἰχήσει:	ᾤχετο
Δίκαιον:	δικαιότατον
Σαυτὸν:	ἡμῶν αὐτῶν
Ἰγιῖς:	υἱέων / υἱῶν
Παῖδας:	παῖ
Τούτων:	τούτων

3.

1)

προδοῦναι:	τελικό απαρέμφατο ως επεξήγηση στο «πράγμα» (ταυτοπροσωπία)
μοι:	δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου από το «δοκεῖς»
καταλιπὼν:	κατηγορηματική μετοχή από το «οἰχήσει» σε θέση κατηγορουμένου
τοιούτων:	αντικείμενο στο ρήμα «τεύξονται»
ξυνδιатаλαιπωρεῖν:	τελικό απαρέμφατο υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «χρή» (αναγκαστική ετεροπροσωπία)

2) Κρίτων ἔφη Σωκράτη ἔτι δε οὐδέ δίκαιον οἱ / τούτω δοκεῖν επιχειρεῖν πρᾶγμα, ἑαυτὸν προδοῦναι, ἐξὸν σωθῆναι.

Φροντιστηριακός Όμιλος